

700. let města Český Krumlov – stručný historický přehled

Město Český Krumlov dnes patří mezi významná česká města s bohatým historickým i kulturním vývojem. Velmi záhy po založení hradu, zřejmě někdy ve 13. století, vznikla mezi zákruty řeky Vltavy obchodní osada, kterou listina Jindřicha I. z Rožmberka a jeho syna Petra z roku 1309 poprvé v textu výslovně uvádí jako město. Český Krumlov měl tehdy před sebou 700 let značného kulturního i hospodářského rozkvětu, rozvoje a prosperity pod vládou šlechtických rodů Rožmberků, Eggenberků a Schwarzenberků; to vše bez ničivých a devastujících požárů, vojenských vpádů či frontových bojů mocenských válek a sporů. Dodnes si tedy Český Krumlov dochoval svůj historický ráz a charakter, a tak zaslouženě patří mezi nejzachovalejší památkové celky městské architektury u nás i v Evropě.

Jméno města bylo odvozeno z německého “**Krumme Aue**”, které je překládáno jako “křivý luh”, což charakterizovalo složité terénní podmínky při zakládání hradu, či meandry řeky Vltavy, mezi kterými vzniklo o něco později i město. První písemná zmínka o Českém Krumlově je z roku 1253, kdy byl hrad sídelním místem **pánů z Krumlova**, i když je zřejmé, že ten vznikl již během první poloviny 13. století jako strážní hrad při obchodní stezce nad brodem přes řeku Vltavu. Nepřímo je Krumlov jako místo rytířského turnaje zmíněn **již kolem roku 1240** v básni rakouského rytíře **Oldřicha z Liechtensteinu**, ovšem nelze s jistotou říci zda se jednalo skutečně o Krumlov Český.

O kolonizaci dosud jen zřídka osídlených oblastí Českokrumlovska se zasloužil především šlechtický rod **Vítkovců**, jehož zakladatelem byl podle tradice **Vítek z Prčic** († 1194). Ten podle staré erbovní pověsti rozdělil svůj majetek mezi svých pět synů, a tak se rod Vítkovců rozdělil na pět rodových větví - pány z Krumlova, z Rožmberka, z Jindřichova Hradce, z Landštejna a ze Stráže, se

společným heraldickým znamením pětিলisté růže. Zřejmě nejstarším vítkovským sídlem na Českokrumlovsku byl **hrad Rožmberk**, který byl písemně doložen k roku 1250, i když je zřejmé, že v této době hrad již stál a jeho vznik spadá nejspíše do první poloviny 13. století. Ve stejném období vznikl i **krumlovský hrad**, který tvořil původně jen malý hrádek s věží. Také vznik **cisterciáckých klášterů** ve Vyšším Brodě a Zlaté Koruně byl součástí středověké kolonizace Českokrumlovska v polovině 13. století. Ve **Vyšším Brodě** klášter založil Vok z Rožmberka roku 1259 jako poděkování za záchranu vlastního života v rozvodněné řece Vltavě a na přání zakladatele zde byla umístěna i hrobka rožmberského rodu. Kolonizace tohoto území nebyla vedena pouze Vítkovci, ale také **českým panovníkem Přemyslem Otakarem II.**, který chtěl v této oblasti posílit královský vliv, a tak zamezit dalšímu pronikání Vítkovců ve směru do vnitrozemí. Proto roku 1263 založil cisterciácký **klášter Zlatá Koruna** jako protiváhu Vyššího Brodu a v roce 1265 nové královské **město České Budějovice**. Nesmiřitelný postoj Vítkovců k novým královským držávám vyvrcholil vyplněním zlatokorunského kláštera i Českých Budějovic.

Město Český Krumlov vznikalo od počátku ve dvou stavebních i správních celcích.. První část vznikla spontánně v podhradí krumlovského hradu, kde se usazovali především lidé, kteří zajišťovali chod a zásobování hradu. Tato část města se nazývala **Latrán**. Vznik a pojmenování Latránu popisuje letitá pověst: *V dobách temného středověku, kdy v místech dnešního Českého Krumlova neleželo ani město ani hrad, se v údolí řeky Vltavy rozprostíraly rozsáhlé temné hvozdy, kterými vedla obchodní stezka z Rakous do českého vnitrozemí. A právě na skále v lesích nad říčním brodem měli své sídlo loupežníci a lapkové, kteří přepadávali a olupovali kupecké vozy i pocestné. Ovšem časem se dny lotrů naplnily a byly sečteny, protože ono lesní doupě lapků objevil statečný rytíř Vítek, který jejich loupežnické sídlo vypálil a na jeho místě postavil nedobytný hrad, který měl navždy střežit brod přes Vltavu. A nejdelší ulici ve městě, která*

vznikla záhy pod hradem, nazval napaměť podle lotrů Latránem. Skutečnost je však mnohem prozaičtější, neboť Latrán znamená postranní či boční cestu vybudovanou podél hradu.

Velmi záhy vznikla mezi zákruty Vltavy pod krumlovským hradem na druhém břehu řeky také obchodní osada zmiňovaná k roku 1274 a již **roku 1309** poprvé uváděná jako město. **Staré město** pak bylo založeno na “zelené louce” s typickým kolonizačním půdorysem, se čtvercovým náměstím uprostřed a pravidelnou sítí ulic a uliček, ovšem vše se zde muselo přizpůsobit složité terénní situaci.

Prvním Vítkovcem, který byl v pramenech zmiňován v souvislosti s Českým Krumlovem, byl **Vítek z Krumlova**, kterého jako svědka ve své listině z **roku 1253** uvedl tehdy budoucí český král Přemysl Otakar II., zároveň je to i první písemný doklad o pánech z Krumlova a existenci krumlovského hradu. Nejznámějším představitelem rodu **pánů z Krumlova** byl **Záviš z Falkenštejna** († 1290), který se postavil do čela šlechtické opozice proti českému králi Přemyslu Otakaru II.. Posledním pánem z Krumlova byl **Vok**, který zemřel bezdětný **roku 1302**. Tehdy si **Jindřich I. z Rožmberka** († 1310) vymohl na českém králi Václavu II. porušení práva odúmrti a ten předal krumlovské panství do držení spřízněného rodu **pánů z Rožmberka**, kteří záhy učinili **krumlovský hrad** svým rezidenčním sídlem.

Za rožmberské vlády zaznamenaly město i hrad značný hospodářský i kulturní rozkvět, protože **Rožmberkové** patřili mezi nejvýznamnější a nejvlivnější české šlechtické rody, jehož příslušníci zastávali funkce u českého královského či říšského císařského dvora. Znakem tohoto rodu byla **červená pětilistá růže**, se kterou se dodnes setkáváme ve značné části jižních Čech, jejichž tvář značnou měrou ovlivnili. V Českém Krumlově se za jejich vlády rozvíjela řemesla i obchod, stavěly se honosné měšťanské domy a město bylo nadáno mílovým, várečným, hradebním i trhovým právem. Výraznou měrou podpořil místní

řemesla **Oldřich II. z Rožmberka** († 1462), když roku 1430 udělil českokrumlovským soukeníkům právo označovat své výrobky určené pro zahraniční trhy znamením růže. Prvními, kdo v Českém Krumlově obdrželi **cechovní privilegium**, byli soukeníci (r. 1430), řezníci (r. 1447), ševci (r. 1481), krejčí (r. 1489) a kameníci (r. 1497). Ve větší míře pak vznikaly cechy až během 16. a 17. století. V 15. a 16. století Český Krumlov udržoval obchodní styky s **trhy v Cáhlově (Freistadtu) a Linci**. K roku 1376 zde stálo 96 domů.

Tvář města ve 14. století ovlivnil především **Petr I. z Rožmberka** († 1347), který byl známý svým velmi kladným vztahem k církvi. V Českém Krumlově se zasloužil o založení **kostela sv. Jošta** se špitálem a z jeho odkazu byl roku 1350 založen **minoritský klášter**. Jeho nejstarší syn Jindřich II. padl spolu s Janem Lucemburským roku 1346 v bitvě u Kresčaku. Zřejmě z popudu Petra I. z Rožmberka vznikl jako dar vyšebrodskému klášteru cyklus devíti deskových obrazů anonymního **Mistra vyšebrodského oltáře** z poloviny 14. století - dílo srovnatelné s evropským kontextem (dnes v Národní galerii v Praze). Mezi významné památky českého středověkého výtvarného umění patří také zcela mimořádné sochařské dílo tzv. krásného slohu - **Krumlovská madona** z konce 14. století (dnes v Uměleckohistorickém muzeu ve Vídni).

Další výraznou osobností rožmberského rodu byl **Jindřich III.** († 1412), jenž stál v čele panské opozice, která nebyla spokojena s vládou **českého krále Václava IV.**, a proto jej v roce 1394 krátce věznil na krumlovském hradě. Jindřichův syn **Oldřich II.** († 1462) patřil mezi ty české šlechtice, kteří v neklidných dobách husitských válek hájili zájmy katolické šlechty. Český Krumlov se tehdy stal útočištěm českých katolíků, což dokládá i vrcholně gotická přestavba **kostela sv. Víta** v letech 1407 - 1439. Oldřichovou dcerou byla **Perchta z Rožmberka**, která je tradičně ztotožňována s rožmberskou **“Bílou paní”**, k níž se váže celá řada pověstí, které ji zachycují jako týranou manželku Jana z Lichtenštejna, obětavou chůvu posledního Rožmberka či štedrou kuchařku. Nejvýraznější osobností rožmberského rodu přelomu 15. a 16.

století byl **Petr IV.** († 1523), který na svých panstvích podporoval hospodářské podnikání, rybníkářství a těžbu stříbrné rudy v Českém Krumlově i okolí. Petr IV. byl svým kulturním rozhledem a vzděláním příznivcem nového evropského myšlenkového proudu a životního postoje - renesance a humanismu.

Ve druhé polovině 15. století byla ve městě a jeho okolí zahájena **těžba stříbra**, na které se podíleli i českokrumlovští měšťané a rožmberští úředníci. Prvním písemně doloženým impulsem bylo udělení horních výsad Jindřichem a Vokem z Rožmberka roku 1475 a vydání horního řádu Petrem IV. z Rožmberka roku 1515, podle kterého byly zájemcům pronajímány důlní podíly. I když zdejší produkce drahých kovů byla v porovnání s ostatními českými horními městy nižší, největší rozkvět hornictví zažil Český Krumlov koncem 15. století a v první polovině 16. století. Po vyčerpání rudných žil nastal útlum těžebních aktivit.

Snad nejvýraznějším věkem, který ovlivnil i dnešní podobu města, bylo 16. století, kdy se zde upevnila pozice renesančního uměleckého slohu a kdy byl Český Krumlov rezidenčním městem “posledních Rožmberků”. Renesanční styl poprvé do Českého Krumlova pronikl na přelomu 15. a 16. století za vlády **Petra IV. z Rožmberka** († 1523), který v mládí studoval na univerzitě v italské Bologni. Na počátku 16. století proběhly první přestavby českokrumlovského hradu s náznakem renesančních prvků a vznikla první renesanční stavba ve městě - **Kaplanka** v Horní ulici (č. p. 159), kterou inicioval humanisticky orientovaný rožmberský kancléř **Václav z Rovného**. Největšího rozkvětu, malebnosti a úpravnosti dosáhl Český Krumlov právě v dobách renesance, kdy zde vládli “poslední Rožmberkové” - Vilém a Petr Vok. Výrazné změny zaznamenala i **správa města**, které až doposud tvořily dva naprosto samostatné celky - Staré město a Latrán, které **roku 1555** spojil Vilém z Rožmberka v jeden správní celek, aby tak zabránil neustálým sporům o městská privilegia, várečné právo a placení příspěvků na údržbu mostů i městského opevnění. Mezi nejvýznamnější představitele svého rodu patřil **Vilém z Rožmberka** (1535 -

1592). Do politického života vstoupil velmi záhy, neboť se ve svých 16 letech ujal správy rodového majetku. V roce 1551 podnikl kavalírskou **cestu do Itálie**, kde byl při návštěvě několika italských měst okouzlen renesanční kulturou, což zcela zásadně ovlivnilo jeho celoživotní snažení, neboť renesance se mu stala životním stylem a názorem. V této době Vilém rozšířil rodový **rožmberský znak** s červenou pětilistou růží o stříbrné a červené pruhy se zlatým břevnem, které symbolizovaly údajnou spřízněnost s italským rodem Orsini. Od dob Vilémových se na českokrumlovském zámku chovají medvědi, kteří měli utvrdit tento urozený původ rodu, neboť orsa znamená medvědice. Roku 1570 dosáhl Vilém z Rožmberka vrcholu své české politické kariéry, protože byl jmenován **nejvyšším purkrabím pražským**, což bylo chápáno jako úloha "místokrále". Vrcholu diplomatické kariéry dosáhl v letech 1572 - 1573, kdy byl Habsburky pověřen vést jednání o polský trůn, kde získal náklonnost polské šlechty a byl navrženým **kandidátem na polského panovníka**. V 80. letech 16. století pozval Vilém z Rožmberka do Českého Krumlova jezuity a nechal jim podle návrhu italského stavitele Baldassara Maggiho z Arogna postavit **jezuitskou kolej** (dnes Hotel Růže v Horní ulici č.p. 154). V roce 1585 převzal v katedrále sv. Víta v Praze nejvyšší říšské vyznamenání pro katolické šlechtice - **Řád zlatého rouna**, který mu byl udělen španělským králem Filipem II.. Vilém z Rožmberka dbal také o hospodářský rozvoj svého panství, kde se opíral zejména o svého **regenta Jakuba Krčína z Jelčan**, který navázal na činnost věhlasného rožmberského rybníkáře Štěpánka Netolického. Kromě rybníků na Třeboňsku budoval Krčín zemědělské dvory a ovčiny, vrchnostenské pivovary, panské mlýny, stříbrné doly či sklářské hutě. Na sklonku Vilémova života žilo na rožmberském dominiu takřka 13 000 osedlých. Vilém si za rezidenční sídlo zvolil českokrumlovský hrad, který nechal přebudovat na **renesanční zámeckou rezidenci**, jaká byla hodna jeho postavení a mocenského vlivu. Vytvořil novou dominantu zámku i města - renesanční **zámeckou věž**. Na přestavbách zámku se podíleli především italští stavitelé a architekti jako

Antonín Vlach nebo **Baldassare Maggi z Aroigna** či malíř **Gabriel de Blonde**, který svými freskami vyzdobil nádvoří zámku a soukromé komnaty Viléma z Rožmberka a **Bartoloměj Beránek - Jelínek**, který se podílel na malířské výzdobě zámecké věže. Nedaleko Netolic si nechal vybudovat po vzoru italské vily letní sídlo Kratochvíle. Na dvoře Viléma z Rožmberka působila celá řada hudebníků, malířů, architektů a alchymistů. Vilém se ze svých čtyř manželství nedočkal žádného potomka, a proto po jeho smrti roku 1592 přešla vláda nad rožmberským dominiem na **Petra Voka**. Vilémovy ostatky byly uloženy v českokrumlovském kostele sv. Víta. Názorové dozrávání Petra Voka (1539 - 1611), “posledního Rožmberka”, bylo ovlivněno luteránským duchem, který s sebou do Čech přivezla první manželka jeho staršího bratra Viléma, což vedlo k tomu, že opustil tradiční rodovou katolickou víru. Na pozvání Viléma Oranžského podnikl v závěru roku 1562 kavalírskou cestu do Nizozemí a Anglie, kde byl přijat i královnou Alžbětou I.. Tato studijní cesta zásadně ovlivnila politické a náboženské dozrávání dospívajícího Petra Voka. Za rezidenční sídlo si zvolil **zámek Bechyni**, který nechal renesančně přestavět po italském vzoru. Vlady nad rožmberským panstvím se Petr Vok ujal až po smrti staršího bratra Viléma roku 1592. Jelikož se ze svého manželství s **Kateřinou z Ludanic** nedočkal potomka a protože zadlužení aristokratického rodu nebylo zanedbatelné a tlaky věřitelů sílily, byl vladař nucen zásadním způsobem řešit majetkové záležitosti svého rodu. Petr Vok sice nesl myšlenku na odstoupení rodové rezidence těžce, ale nakonec roku 1601 přistoupil ke schválení definitivní smlouvy o prodeji českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II.. Novým rezidenčním sídlem se mu stal **zámek v Třeboni**, kde strávil zbytek svého života. Petr Vok se příliš politické kariéře nevěnoval, zato po celý život rozvíjel svou sběratelskou vášeň. Vybuřoval rozsáhlou rožmberskou knihovnu, jejíž správou byl pověřen knihovník a **archivář Václav Březan**. Jako architekt působil v jeho službách stavitel italského původu **Dominico Benedetto Cometta z Eckthurnu**, který podle poručení Petra Voka řídil v Českém

Krumlově stavbu **Budějovické brány, městského pivovaru** v Široké ulici (č. p. 72) či **zbrojnice** na Novém městě. V letech 1602 - 1622 se z českokrumlovského rezidenčního města stalo téměř bezvýznamné komorní panství pod habsburskou správou. Pouze v letech 1605 - 1609 zde pobýval psychicky chorý levoboček císaře Rudolfa II. **don Julius de Austria**, který v návalu šílenství zavraždil roku 1608 svou milenkou, dceru místního lazebníka, Marketu Pichlerovou.

Doba **raného novověku** byla na Českokrumlovsku ve znamení nebyvalého rozvoje a rozkvětu a pro město Český Krumlov byla “zlatým věkem”, což výrazně ovlivnilo i **městskou architekturu**. Většina měšťanských domů, v jádru středověkých, byla obohacena o **nové architektonické prvky** - renesanční a barokní štíty, portály, fasády i o nové druhy nástěnného dekoru - freskovou, sgrafitovou a štukovou výzdobu, které dotvářely vzhled a podobu fiktivní iluzivní fasády. Mezi nejoblíbenější a nejrozšířenější patřil motiv tzv. psaníčkového sgrafita, který se uplatňoval především na rozměrnějších fasádách. Jelikož byl v 16. až 18. století Český Krumlov **rezidenčním městem** předních šlechtických rodů a zámecké sídlo trvalé obýváno, je zcela patrné ovlivňování měšťanského prostředí novými renesančními a barokními vlivy a trendy, silně zakořeněná renesanční a barokní tradice se v kraji udržela až do konce 18. století a je zde dobře patrná dodnes.

Ještě před vypuknutím třicetileté války v době, kdy docházelo k mocenským sporům o český trůn mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem, zažil Český Krumlov **roku 1611** pustošení **vojsky pasovského biskupa Leopolda**, který se snažil do těchto sporů zasáhnout. I když se Českého Krumlova a okolí události **třicetileté války** (1618 - 1648) příliš nedotkly, zažil několik vojenských tažení, přesunů i vpádů vojenských oddílů. Již roku 1618 byla značná část Českokrumlovska obsazena vojsky generála Buquoye a během několika měsíců byla pod kontrolou císařských vojsk i značná část jihu Čech. Během válečných událostí bylo město i okolí postiženo drancováním, pleněním i přesuny

stavovských vojsk generála Mansfelda a císařských vojsk generála Maradase, vpádem bavorských vojsk i vtažením švédských vojsk v roce 1648.

V 17. a 18. století se stal Český Krumlov rezidenčním městem předních šlechtických rodů - **Eggenberků a Schwarzenberků**, kteří zásadním způsobem ovlivnili barokní tvář zámku i města. Eggenberkové, původem měšťanský rod ze Štýrska, přišli do Čech po Bílé hoře, kdy roku 1622 **Jan Oldřich z Eggenberku** (1568 - 1634) získal od císaře Ferdinanda II. za finanční výpomoc českokrumlovské panství se zámkem, a tím položil základ rozsáhlého eggenberského panství na jihu Čech. Za prokázané služby získal roku 1628 vévodský titul, neboť se jako císařský rada účastnil diplomatických jednání a zastával řadu význačných funkcí u císařského dvora. V roce 1625 získal právo razit vlastní mince. Jeho syn **Jan Antonín z Eggenberku** (1610 - 1649) se v roce 1638 účastnil diplomatické cesty do Vatikánu, při které informoval papeže Urbana VIII. o volbě Ferdinanda III. římským králem. S českým prostředím se nikdy příliš nesžil a mnohem více času věnoval politickým aktivitám ve Štýrsku či v Itálii. S českým prostředím se plně sžil až jeho syn **Jan Kristián z Eggenberku** (1641 - 1710), neboť po majetkových sporech s bratrem Janem Seyfriedem (1644 - 1713) si v roce 1664 za své rezidenční sídlo zvolil Český Krumlov, kdežto jeho bratr spravoval rodová panství ve Štýrsku. Po uzavření sňatku s **Marií Arnoštkou rozenou ze Schwarzenberku** společně vybudovali barokní dvůr na vysoké kulturní úrovni, na kterém se dařilo divadlu, hudbě, malířství i architektuře. Jan Kristián zahájil barokní přestavby českokrumlovského zámku, kde nechal přebudovat reprezentační sály a salony, hlavní zámecké schodiště, zámeckou mincovnu, barokní zámecké divadlo z let 1681 - 1686 a nový zámecký park francouzského typu. Mezi nejznámější umělce na dvoře Jana Kristiána patřili barokní stavitel **Jakub de Maggi**, který původně působil ve službách schwarzenberského rodu a malíř **Jindřich de Veerle**, který na českokrumlovský zámek přišel z rakouského Lince a zde

vytvořil řadu vedut, portrétů, map, fresek a kulis v zámeckém divadle.

Protože se Jan Kristián nedočkal z manželství s Marií Arnoštkou (1649 - 1719) žádného potomka, přešel veškerý eggenberský majetek po její smrti v roce 1719 na její nejbližší příbuzné - Schwarzenberky a rozsáhlé eggenberské panství získal její synovec **Adam František ze Schwarzenberku** (1680 - 1732). Také jeho syn **Josef Adam ze Schwarzenberku** (1722 - 1782) zastával významné funkce u vídeňského císařského dvora, kde se plně rozvinul jeho zájem o umění. Zasloužil se o vrcholně barokní přestavby rezidenčního českokrumlovského zámku, kde vybudoval nové barokní divadlo, zimní jízdárnu, kaskádovou fontánu a letohrádek Bellarie v zámeckém parku či tzv. plášt'ový most, který spojoval zámek s barokním divadlem a zahradou. V jeho službách působila celá řada původem vídeňských umělců - malíři **Jan Wetschel**, **Leo Märkl**, **Josef Lederer**, sochař **Jan Antonín Zinner**, jehož umělecké začátky jsou spojeny s působením v zahradách vídeňského Belvederu i Schönbrunnu, či **malíř František Jakub Prokyš**. Barokní sloh silně ovlivnil také tvář historického jádra Českého Krumlova, kde na počátku 18. století žilo ve 392 domech asi 2300 obyvatel. Nejstarší barokní stavba ve městě - **jezuitský seminář** (dnes budova Regionálního muzea, Horní č. p. 152) byla postavena v letech 1650 - 1652. Barokní přestavby ve městě se týkaly zejména církevních objektů - kláštera minoritů a klarisek, klášterního kostela Božího těla a Panny Marie Bolestné, kostela sv. Jošta, kaple sv. Jana Nepomuckého v kostele sv. Víta a bývalého hřbitovního kostela sv. Martina, ovšem českokrumlovské měšťanské domy s gotickou dispozicí a silnou renesanční tradicí baroko ovlivnilo jen nepatrně. S barokní zbožností a s rozvojem mariánského kultu v pobělohorském období byla spjata stavba **poutního místa s křížovou cestou a kaplí** Panny Marie Bolestné na Křížové hoře u Českého Krumlova na počátku 18. století. Jedním z mnoha dokladů barokního sochařství ve městě je **morový sloup** na náměstí z počátku 18. století postavený pražským sochařem **Matějem Václavem Jäcklem**. Vysoká kulturní úroveň šlechtického dvora silně ovlivnila

také měšťanské prostředí, kde také našel dobový vkus a nové módní trendy odezvu, i když v českokrumlovských **měšťanských domácnostech** přežívala velmi dlouho renesanční tradice, která souvisela s mimořádným kulturním a hospodářským rozkvětem za posledních Rožmberků.

Během 19. století ztrácel Český Krumlov charakter šlechtického rezidenčního města, ustal stavební i hospodářský ruch, ani v tomto období nepatřilo město k průmyslovým centrům. Díky tomu si **historické jádro města** uchovalo svůj středověký a raně novověký renesančně barokní ráz s minimálními stavebními zásahy průmyslové éry 19. století. V polovině 19. století čítalo město se 731 domy na 5000 obyvatel a patřilo mezi poklidná maloměsta s několika skromnými průmyslovými podniky s nenáročným výrobním programem, který většinou vycházel z místních podmínek a tradic či z místní surovinové nabídky. V 1. polovině 19. století bylo město stále ještě rezidenčním sídlem šlechtického rodu Schwarzenberků, který se **roku 1802** rozdělil na dvě linie. Starší syn **Jana ze Schwarzenberku** (1742 - 1789) **Josef** (1769 - 1833) se postavil do čela krumlovsko - hlubocké větve (primogenitury) a jeho mladší bratr **Karel I. Filip** (1771 - 1820) založil větev orlickou (sekundogenituru). Podobně jako Jan ani Josef sice nedosáhl tak význačného postavení u císařského dvora jako jeho předkové, zato se však věnoval vzorné správě rodového majetku a šumavských lesů, kdežto Karel I. Filip budoval v dobách napoleonských válek vojenskou a diplomatickou kariéru. Pro nadané žáky byl **roku 1800** v Českém Krumlově založen **schwarzenberský hospodářský ústav** pro vzdělávání budoucích knížecích úředníků. Také Josefův syn **Jan Adolf II.** (1799 - 1888) dbal na rozvoj zemědělství, lesnictví, rybníkářství a průmyslu na rodových panstvích. Spolu se svou manželkou Eleonorou z Lichtenštejna přistoupili v polovině 19. století k romantickým úpravám zámku Hluboká, který se stal novým reprezentačním a rezidenčním sídlem rodu. Mladší bratr Jana Adolfa II. **Felix** (1800 - 1852) působil v rakouských diplomatických službách, v roce 1848 byl jmenován ministerským předsedou rakouské vlády a nejmladší bratr **Bedřich**

(1809 - 1885) byl od roku 1850 pražským arcibiskupem.

Město však během 19. století svůj **historický charakter** příliš nezměnilo, i když zde původně stávala celá řada architektonicky zajímavých památek, které dnes známe bohužel jen ze “starých vedut”. Již ve 2. polovině 18. století zde došlo ke změně rázu některých historických budov, neboť po **zrušení jezuitského řádu** roku 1773 byla kolej v Horní ulici přeměněna v kasárna, později na hotel a v rámci josefínských reforem k roku 1788 zrušen **kostel sv. Jošta** na Latránu a přebudován na obytný činžovní dům. S rozvojem industrializace a dopravního ruchu ve městě souvisela i likvidace osmi **městských bran** a části hradeb, které v nové době již ztratily své poslání. Vzhled pozměnil i kostel sv. Víta, kde byla kostelní věž s barokní bání přestavěna v letech 1893 - 1894 do dnešní novogotické podoby. Zajímavou empírovou stavbou z 1. poloviny 19. století je i nedokončený monumentální památník (tzv. Ptačí hrádek) nedaleko zámeckého parku, který připomíná vítězství Karla I. Filipa nad Napoleonem v bitvě u Lipska roku 1813.

Počátky průmyslu v Českém Krumlově byly skromné a úzce souvisely s řemesly, která měla ve městě a okolí letitou tradici. Během 19. století zde existovalo pouze **několik menších továren** řádově pouze s několika desítkami zaměstnanců jako 2 pivovary, 2 papírny, 2 továrny na výrobu lišt a obrazových rámu a nábytkářské truhlářství, přádelna lnu a konopí, která zpracovávala produkci průmyslových plodin z okolí Českého Krumlova, 2 továrny na výrobu sukna, které navazovaly na stálou tradici soukeníků ve městě, 2 fotografické ateliery, které se věnovaly kromě portrétní a zakázkové tvorby též výrobě turistických pohlednic nebo tuhové doly, zpracovávající místní produkci grafitu.

Český Krumlov – stručný průvodce městem

Český Krumlov původně vznikl ve dvou samostatných stavebních i správních celcích. Podél hradu vznikl Latrán a na “zelené louce” bylo založeno Staré město. V roce 1555 byly obě tyto části spojeny v jeden správní městský celek. Tradiční šachovnicový půdorys založeného Starého města se čtvercovým náměstím ve středu a sítí pravidelných ulic byl přizpůsoben složité terénní dispozici ovlivněné meandry Vltavy. Základní půdorysné členění Českého Krumlova s kostely sv. Víta a sv. Jošta, kláštery minoritů a klarisek, náměstím a rožmberským hradem bylo dobudováno již k polovině 14. století a rozšířeno ještě o Nové město. Snad nejvýraznější měrou malebnost Českého Krumlova ovlivnila renesance, která určila podobu kaplanky, vdovského sídla Anny Rožmberské z Rogendorfu na Novém městě, jezuitské koleje i přestaveb českokrumlovského zámku. Stavební i hospodářský ruch ustal až v 19. století a díky tomu si Český Krumlov dodnes uchoval svůj středověký ráz. Pro svou jedinečnost bylo historické jádro města vyhlášeno v roce 1963 městskou památkovou rezervací, což přispělo k záchraně řady památek v 70. - 80. letech 20. století, kdy byla zahájena systematická péče o město. V roce 1992 byl Český Krumlov zapsán do Seznamu světového dědictví UNESCO.

Do historického jádra Českého Krumlova dnes můžete vejít ze všech světových stran, ovšem v minulosti byly hlavní ulice města zakončeny městskými branami. Cestu do města od jihu střežila **Horní brána**, která kdysi stávala na konci mostu mezi budovami jezuitského semináře (dnes Okresní vlastivědné muzeum, Horní č.p. 152) a jezuitského divadla (dnes součást Hotelu Růže, Horní č.p. 153). Její existence je doložena již k **roku 1497**. Výškou 31 metrů byla nejvyšší ve městě. K bráně vedl původně dřevěný a zčásti snad i

padací most na kamenných pilířích, který **roku 1787** nahradil nový **most kamenný**. Tato brána byla rozbourána jako první ve městě již **v roce 1839**.

V těsné blízkosti Horní brány stála impozantní budova bývalého **jezuitského semináře** (dnes Okresního vlastivědného muzea, Horní č.p. 152). Tato nejstarší raně barokní stavba ve městě byla postavena **v letech 1650 - 1652** na místě šesti měšťanských domů a původně byla určena pro českokrumlovský jezuitský seminář, který spolu s jezuitskou kolejí a divadlem patřil do komplexu budov jezuitského řádu v Horní ulici. Také po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 sloužila tato budova až do roku 1945 potřebám školství. Ke školní budově přiléhal též **školní dvůr** se zahradou a vyhlídkovou terasou, který sloužil ke studiu, sportu, hrám i oddechu studentů. Po druhé světové válce získalo v roce 1946 bývalý seminář **okresní muzeum**. Současná podoba stavby je z roku 1980, kdy byla dokončena rozsáhlá rekonstrukce celé budovy, při které byla odstraněna přístavba s bývalou **seminární kaplí sv. Josefa** z roku 1732.

Další dominantní budovou na konci Horní ulice je reprezentativní stavba bývalé **jezuitské koleje** (dnes Hotel Růže, Horní č.p. 154), kterou dal **v letech 1586 - 1588** postavit na místě šesti měšťanských domů **Vilém z Rožmberka** podle plánů italského stavitele **Baldassara Maggiho z Arogna**. V českokrumlovské jezuitské kolejí působil také český barokní vzdělanec a historik **Bohuslav Balbín**. V první polovině 17. století byla v přízemí koleje zřízena jezuitská lékárna, která sloužila také potřebám českokrumlovských měšťanů. Po zrušení jezuitského řádu byl celý objekt přeměněn na kasárna a **v letech 1888 - 1889** zde byl zřízen **Hotel Růže**, který se stal centrem společenského a kulturního života českých vlastenců.

V sousedství jezuitské koleje a Horní brány stála budova bývalého **jezuitského divadla** (Horní č.p. 153) se školní divadelní scénou, neboť v 1. polovině 17. století byl původně gotický dům rozšířen a přizpůsoben potřebám divadla. Jedná se o jednu z nejstarších samostatných divadelních budov v Čechách, ve které divadelní společnosti a místní ochotnické spolky hrály

divadlo až do 60. let 20. století, kdy byla stavba nešetrnou rekonstrukcí přeměněna na ubytovací objekt včleněný do komplexu Hotelu Růže.

Také další výrazný objekt v Horní ulici - **prelatura** (Horní č.p. 155), sídlo českokrumlovských prelátů, sloužil potřebám církve. Tato v jádru gotická stavba ze 14. století byla renesančně přestavěna. Nádvoří budovy s arkádami bylo rokokově upraveno v polovině 18. století. V 16. století zde byl založen **prelátský pivovar**, který byl příčinou četných ničivých požárů, proto byl celý objekt prelatury v minulosti několikrát rekonstruován. Uvnitř prelatury je jeden z nejhezčích sálů ve městě, který rokokovými iluzivními malbami vyzdobil **malíř František Jakub Prokyš**. Pobýval zde také humanistický vzdělanec a vlastenecky smýšlející **prelát Jiří Bílek z Bílenberka**.

Před kostelním schodištěm u sv. Víta stojí bývalý kaplanský dům - **kaplanka** (Horní č.p. 159), který v letech 1514 - 1520 postavil humanisticky orientovaný **rožmberský kancléř Václav z Rovného**. Dříve zde bývala uložena rozsáhlá kaplanská knihovna. Kaplanka je prvním domem s renesančními prvky ve městě a představuje přechod od pozdní gotiky k renesančnímu slohu. Také **Horní ulice**, směřující z náměstí k Horní bráně, je pozoruhodnou "galerií" ceněných renesančních, raně barokních a rokokových **štítů měšťanských domů**.

Jednou z výrazných dominant města je **kostel sv. Víta**. Původní menší kostel zde stával již na počátku 14. století. Dnešní podobu získal během první poloviny 15. století, kdy byla v roce 1407 uzavřena s mistrem Janem smlouva o přestavbě kostela sv. Víta podle vzoru kostela sv. Jiljí v Milevsku. Kostel byl slavnostně **vysvěcen roku 1439**. Trojlodní chrám je zaklenut síťovou a křížovou klenbou. V letech 1726 - 1729 zde byla přistavěna boční kaple sv. Jana Nepomuckého. Hlavní oltář pochází z let 1673 - 1683. V kostele sv. Víta jsou uloženy **ostatky Viléma z Rožmberka** a jeho třetí manželky Anny Marie Bádenské, třebaže ostatky většiny příslušníků rožmberského rodu byly uloženy do rodinné hrobky ve vyšebrodském klášteře. **Kostelní věž** s barokní bání byla

do dnešní novogotické podoby přestavěna v letech 1893 - 1894, i když její základní část nese již prvky raně gotické. Kolem kostela se nacházel až do roku 1585 **hřbitov**, o čemž svědčí několik náhrobních kamenů, které jsou umístěny podél chrámové zdi či na protější budově kaplaky. U kostela od počátku 15. století stála **farní škola** (Kostelní č.p. 162).

Střed Starého města tvoří **náměstí**, které má téměř pravidelný pravoúhlý půdorys. Na něj navazují jednotlivé ulice a uličky, které tak tvoří téměř pravidelnou síť domovních bloků. Tento **šachovnicový půdorys** města byl typickým pro nově založená česká města ve 13. století. Dalšími typickými rysy těchto měst jsou budova radnice na náměstí, měšťanské domy propojené loubím a stavba kostela, který se nachází na jedné z hlavních ulic v blízkosti náměstí.

Nejvýraznější dominantou celého náměstí je budova renesanční **radnice** (Náměstí č.p. 1) ze 2. poloviny 16. století. Byla postavena **kolem roku 1580** propojením dvou samostatných gotických měšťanských domů, o čemž svědčí i tvar radničního loubí. V horní části byly oba domy spojeny jednotícím **členitým renesančním štítem**, který byl zjednodušen roku 1796 v **klasicistní atiku**. Před rokem 1519 se ovšem radnice nacházela v nedalekém domě č.p.3. V blízkosti staré radnice stálo městské vězení - **šatlava** (Šatlavská č.p. 143).

Model zachycuje také stav **horní části náměstí** na počátku 19. století s původními domy č.p. 5 a 6, kde dnes stojí prostoru středověkého náměstí zcela cizí budova v eklektickém duchu **z let 1886 - 1887**. V levém dolním rohu náměstí se nachází dle tradice nejstarší písemně doložený tzv. **Zlatokorunský dům** (č.p. 12), který byl uveden **v listině z roku 1309** jako majetek kláštera ve Zlaté Koruně. V 15. století patřil **rožmberskému kancléři Václavu z Rovného**, který zde nechal vystavět domácí kapli.

Model nepostihuje **morový sloup** z počátku 18. století postavený **pražským sochařem Jäckelem** jako dík za odvrácení morové epidemie, který stojí v centrální části náměstí. Kolem sloupu, na jehož stavbu přispěla i Marie Arnoštka rozená ze Schwarzenberku, jsou **sochy svatých patronů** města a

ochránců před morovou nákazou. **Kašna**, která je dnes neodmyslitelnou součástí tohoto sloupu, stála původně ve středu náměstí, odkud byla na současné místo **přesunuta roku 1844**, což souviselo se zvyšujícím se dopravním ruchem ve městě.

Cestu do města z jihozápadu ve směru bývalé Kájovské silnice střežily dvě brány městského opevnění. První písemná zmínka o **vnitřní Kájovské bráně** je z roku 1463. Tato čtyřpatrová věžní stavba vysoká asi 25 metrů byla odstraněna roku 1842. V prvním patře věže byl menší byt s pokojem, kuchyní, komorou, záchodem a přístupovou chodbou s vnějším nekrytým schodištěm. Nedaleko stála **vnější Kájovská brána**, která chránila vjezd do města z mostu přes řeku. První zmínky o této bráně jsou z roku 1511. Tato třípatrová věžní stavba s nápadně vysokou střechou se čtyřmi vikýři byla rozbourána roku 1860. U vnější Kájovské brány vznikla v polovině 16. století při řece, v místech bývalého mlýna, nejstarší českokrumlovská **papírna** (Kájovská č.p. 56), která dosáhla největšího rozkvětu po roce 1766, kdy ji vlastnil rod **papírníků Pachnerů**.

Na protějším břehu řeky vzniklo pod svahem zámecké zahrady nejstarší českokrumlovské předměstí - **Rybářská ulice**, která má dodnes charakter jednostranně zastavěného **nábřeží venkovského rázu**. Kolem roku 1600 zde stálo **36 domů** převážně chudších řemeslníků specifických profesí kožedělných, kovodělných, textilních, stavebních a potravinářských, jako koželuzi, kováři, tkalci, pláteníci, barvíři, krejčí, ševci, hrnčíři, zedníci, pekaři a rybáři, jejichž řemeslnická činnost by nezdědka ve vnitřním městě vadila zápachem, hlukem či nepořádkem.

Nejširší ve městě byla **Široká ulice**, kde se konaly pravidelné týdenní **trhy** i výroční jarmarky. V místech čtyř starších měšťanských domů zde **na počátku 17. století** vznikl podle návrhu italského renesančního **architekta Dominica Benedetta Cometty z Eckthurnu městský pivovar** (Široká č.p. 71). Po celou dobu své existence se však potýkal se silnější konkurencí panského pivovaru. Ve druhé polovině 19. století byl prostor mezi městskými hradbami podél řeky a

pivovarem zastavěn několika **průmyslovými budovami**. Činnost pivovaru v Široké ulici byla definitivně ukončena v polovině 20. století. V letech 1588 - 1593 vlastnil dům v Široké ulici (č.p. 77) správce rožmberských dolů a věhlasný **alchymista Antonín Michael z Ebbersbachu**, který byl **Vilémem z Rožmberka** pověřen výrobou zázračného elixíru. Po Vilémově smrti však zbytek života prožil ve vězení českokrumlovského zámku, kde roku 1593 skonal. Závěr Široké ulice byl ukončen **bránou**, která zde stála až **do roku 1880**. I když je tato brána písemně doložena, pro rekonstrukci jejího vzhledu nemáme žádných podkladů. Nedaleko brány na břehu řeky stála přízemní stavba bývalé pozdně renesanční **městské zbrojnice** (č.p. 86).

Přístup do Starého města **ve směru od Latránu** střežily dvě **městské brány** v Radniční ulici. **Mostecká brána**, která stála při **Lazebnickém mostu**, byla zbourána v roce 1860, neboť byla velmi sešlá a před lety poškozená vichřicí. Jen několik metrů opodál stála **vnitřní brána**, která byla odstraněna v letech 1842 - 1844, také její stavební stav byl velmi špatný. Napravo od těchto dvou bran vznikl při zákrutu Vltavy podél opevnění **Parkán** - ulice před hradbami. Tato ulička s rázovitou zástavbou menších domků drobných řemeslníků s pavlačemi nad řekou byla poprvé písemně zmíněna roku 1443. Narodila se zde matka **malíře Egona Schieleho**, Marie Soukupová (Parkán č.p. 111), pobýval zde **spisovatel Jiří Mařánek**, autor historických románů s rožmberskou tematikou (Parkán č.p. 112), i **Josef Wolf**, **českokrumlovský fotograf** a vydavatel turistických pohlednic (Parkán č.p. 112, ateliér Parkán č.p. 116).

První písemná zpráva o **Latránské bráně**, která střežila přístup do Latránu od Starého města a stávala u **Lazebnického mostu**, je z roku 1459. Jednalo se o jednopatrovou věžní stavbu, která měla mezi okny malbu rakouské orlice s nápisem Stadt Latron, který připomínal, že až do poloviny 16. století ležela na území dnešního Českého Krumlova dvě samostatná města - Staré město a Latrán, která v **jeden městský celek** sjednotil v **roce 1555** Vilém z Rožmberka.

Tato brána byla stržena v roce 1835 při rekonstrukci Lazebnického mostu, který byl roku 1830 vážně poškozen ledovými krami.

Latránské osídlení vzniklo velmi záhy po založení hradu ve 13. století, neboť se zde zcela spontánně usazovali řemeslníci, kteří zajišťovali hospodářský chod hradu. Podle pověsti vznikl **Latrán** v místech, kde rytíř Vítek rozehnal bandu loupežníků a **lotrů**. Ovšem historický název této ulice v podhradí byl odvozen z latiny a značí boční ulici podél hradu směřující k městu.

Již ve 14. století vznikl na Latránu v duchu křesťanského milosrdenství a dobročinnosti panský **špitál** (Latrán č.p. 13) s **kostelem sv. Jošta** (Latrán č.p. 6), jehož věž dodnes patří mezi výrazné českokrumlovské dominanty. Kostel pochází z období **kolem roku 1334** a špitál se poprvé připomíná již **roku 1317**. Na konci 16. století původně gotický kostel renesančně přestavěl italský **architekt Dominico Benedetto Cometta z Eckthurnu** a v roce 1598 jej **Petr Vok z Rožmberka** věnoval **protestantům**. Ovšem po prodeji panství císaři Rudolfu II. byl navrácen opět katolíkům. Za josefínských reforem byl kostel sv. Jošta **k roku 1788** zrušen a **přeměněn na obytný dům**, špitál byl pak zrušen v rámci pozemkové reformy roku 1922 a rovněž přeměněn na byty.

Brzy po osídlení Starého města a Latránu vznikaly nejen kostely, ale také kláštery, které byly zakládány na okraji tehdejší městské zástavby v prostoru u hradeb. **Minoritský klášter** (Latrán č.p. 50) byl založen z odkazu **Petra I. z Rožmberka roku 1350** manželkou Kateřinou a syny. Během 2. poloviny 14. století vznikl i **klášter klarisek** (Latrán č.p. 67). Oba řády měly své vlastní obytné budovy a společný **klášterní kostel Božího těla**, který vznikal zároveň s oběma kláštery, mezi nimiž ležel. Původně gotický kostel dokončený v roce 1383 byl barokně upraven k roku 1681 **Jakubem de Maggi**. Při klášterním kostele býval ještě v 17. století **hřbitov**. Ke **křížové chodbě** minoritského kláštera, která obepínala **rajský dvůr**, přiléhala **kaple sv. Wolfganga** z konce 15. století a ke konventu kláštera **věž se zvonící, řeholní dům zbožných žen bekyň, nádvoří zvané Tramín a bývalá klášterní zahrada**. Klášter klarisek

zanikl za vlády císaře Josefa II., kdy byl roku 1782 zrušen a přeměněn na obytný dům a minoritský klášter byl uzavřen v roce 1950.

V sousedství klášterů se rozkládá rozlehlý areál **pivovaru** (Latrán č.p. 27). Historické jádro tohoto komplexu budov tvoří čtyřkřídlá uzavřená stavba s prostorným nádvořím ve středu. Jeho nejstarší částí je západní křídlo postavené **v letech 1545 - 1546** jako **vdovské sídlo Anny z Rogendorfu**, matky “posledních Rožmberků” - Viléma a Petra Voka. Na konci 16. století rozšířil a přeměnil stavbu **Dominico Benedetto Cometta z Eckthurnu** nákladem Petra Voka z Rožmberka ve **zbrojnici** na Novém městě. Za vlády Eggenberků pak byl v letech 1625 - 1630 celý areál přestavěn na **panský pivovar**. Model města ovšem nepostihuje současný stav s dalšími hospodářskými budovami ze 2. poloviny 19. století.

Součástí vdovského sídla byla také rozlehlá renesanční **zahrada** italského typu na Novém městě (dlouhá 200 metrů, široká 75 metrů, o rozloze 1,04 hektarů) s **altány** (lusthausy), **voliérami** (foglhausy), kamennými nádržemi s rybami, **skleníky**, **oranžerií**, **fíkovnou**, bludištěm a cestami lemovanými zimozábradem, která byla řešena v pravidelné geometrické kompozici. V oranžeriích a sklenících se zde pěstovaly **exotické jižní rostliny** (pomerančovníky, citroníky, fíkovníky, vavříny, kdouloně, granátová jablka, opuncie, aloe, ibišky, mučenky), v zahradě **ovocné stromy** (třešně, višně, broskvoně, švestky, slivoně), rybíz, jahody, vinná réva, květiny a růže, v **bylinné zahradě** léčivky a koření (meduňka, máta, šalvěj, levandule) a rozličné druhy zeleniny v **kuchyňské zahradě**. Během 18. století ztratily zahrady na Novém městě význam a postupně pustly a zanikaly, protože po roce 1678 byla nově založena dnešní zámecká zahrada. Tyto bývalé zahrady jsou rovněž významnou **archeologickou lokalitou**, která dokládá **pravěké osídlení** dnešního města již ve starší době kamenné před 12 - 10 tisíci lety, existenci osady v mladší době kamenné v 6. -5. tisíciletí př.n.l. a slovanské osídlení v 6. - 8. století n.l..

Budějovické předměstí Latránu bylo zakončeno Latránskou a Budějovickou bránou. Třípatrová věžní stavba **Latránské brány** byla poprvé zmiňována **roku 1459**. Před branou tekla původně potok, který byl veden poměrně širokým a hlubokým korytem, které bylo překlenuto dřevěným padacím mostem. Věž této městské brány se tyčila do výše 24,5 metrů. Nízký a úzký průjezd této brány zabraňoval plynulému provozu v této části Latránu, neboť větší vozy musely před projetím složit a poté opět naložit část nákladu. Brána byla **zbourána v letech 1848 - 1852**, protože v roce 1848 povodeň vážně poškodila část ulice v těsné blízkosti brány, čímž byla ohrožena i statika celé stavby.

Jedinou z devíti městských bran, která se dochovala do dnešních dnů, je **Budějovická brána**. Tuto postavil v **letech 1598 - 1602** architekt italského původu **Dominico Benedetto Cometta z Eckthurnu** nákladem Petra Voka z Rožmberka. Tato dvoupatrová čtyřboká věž má z vnější strany charakter pevnostní architektury severoitalského typu, neboť průčelí je kryto mohutnou ochrannou zdí zakončenou cimbuřím. Její vnitřní strana je pokryta freskovou výzdobou. Nedaleko odtud směrem k pivovaru se nachází **okrouhlá bašta** s jehlancovou střechou postavená **kolem roku 1505**, kdy došlo k dokončení tohoto úseku hradeb. Bašta je dnes jedinou dochovanou stavbou tohoto druhu ve městě.

Na protáhlém **skalnatém ostrohu**, který z jihu obtéká **řeka Vltava** a ze severu **Chvalšinský potok** (Polečnice) se rozkládá **areál zámku**, který patří mezi nejrozlehlejší ve střední Evropě, neboť jej tvoří na 40 budov soustředěných kolem pěti nádvoří a zámecký park o rozloze 11 hektarů. Celý komplex vznikl a stavebně se vyvíjel **od 13. do 19. století**, kdy byl založen **před rokem 1253** a po celý svůj historický vývoj byl až do 19. století takřka souvisle obydlenu zámeckou rezidencí.

Od Latránu odděluje zámek tzv. **Červená brána** z roku 1861, která byla hlavním vstupem do prostoru **I. nádvoří** zvaného Rejdiště, kdysi s výběhy pro koně. Toto má charakter velkého zastavěného **hospodářského dvora** s

budovami **solnice, sýpky, pivovaru, ledárny, mlékárny, špitálu, lékárny, stájí, kočároven, kovárny, domky řemeslníků a renesanční kašnou** z roku 1561. I. nádvoří bylo tedy především hospodářským a provozním zázemím zámku v předhradí. Tento prostor zakončuje mohutný **obranný val** před hradním příkopem z počátku třicetileté války. Od 16. století jsou v **hradním příkopu** chováni **medvědi**, kteří symbolizují údajnou spřízněnost rožmberského rodu s italským rodem Orsini, a tak utvrzují urozený původ Rožmberků, jelikož orsa značí medvědici. Hradní příkop byl roku 1647 překlenut kamenným mostem, který nahradil dřívější dřevěný most padací.

Tzv. **Dolní hrad** je tvořen budovami **nového purkrabství** (buchhalterie), **Máselnice, mincovny a Hrádku s věží a kašnou z roku 1641** v prostoru **II. nádvoří**. Jedná se zřejmě o nejstarší část českokrumlovského hradu, kde bylo již ve **13. století** vystavěno na vysokém **skalním ostrohu** několik menších obytných a hospodářských budov se strážní věží nad brodem přes řeku. Rozsáhlý plošný **archeologický výzkum** v areálu zámku (1994 - 1995) odhalil rovněž pozůstatky **pravěkého osídlení** hradního návrší a dnešního II. nádvoří již ve **starší době bronzové** (asi 1500 př.n.l.) a v **době halštatské** (asi 500 let př.n.l.)

Snad nejvýraznější českokrumlovskou dominantou je **zámecká věž**, kterou do dnešní podoby přestavěl za vlády Viléma z Rožmberka v **80. - 90. letech 16. století** italský **architekt Baldassare Maggi z Arogny** a freskami vyzdobil **malíř Bartoloměj Beránek - Jelínek**. Původně nižší v jádru gotická věž byla zakončena renesančním arkádovým ochozem, lucernou s bání a čtyřmi vížkami s větrnými praporky. K věži těsně přiléhá kvadratické stavení v jádru gotického paláce **Hrádku**, který v souvislosti s renesančními úpravami věže iluzivními figurálními malbami vyzdobil rovněž Bartoloměj Beránek - Jelínek.

Severní a východní část nádvoří v 70. letech 16. století uzavřel **Baldassare Maggi z Arogny** stavbou **nového purkrabství** (buchhalterie), která zajišťovala administrativní provoz zámku i panství. Iluzivní renesanční

nástěnné malby pochází z dílny **malíře Gabriela de Blonde**. Od roku **1742** zde sídlila schwarzenberská knížecí **granátnická garda**, která vykonávala strážní a reprezentační službu na zámku i panstvích. Proto se II. nádvoří zámku zvalo též **gardovým nádvořím**. V roce **1800** zde **Josef ze Schwarzenberku** založil **Hospodářský ústav**, který poskytoval všestranné odborné vzdělání budoucím knížecím úředníkům. Ve východní části tohoto stavení byla později zřízena nová **zámecká knihovna**.

Nad jižními terasami nad řekou nechal vystavět v **80. letech 17. století** **Jan Kristián z Eggenberku** podle plánů barokního **stavitele Jakuba de Maggi** novou **zámeckou mincovnu**. I když roku **1625** získali Eggenberkové právo **razit vlastní mince**, v nové mincovně je nikdy prakticky nerazili, neboť císařským zákonem z roku 1702 byla ražba drobných mincí zakázána. Po požáru v roce 1729 byla celá budova zvýšena a upravena do dnešní podoby.

Prostor II. nádvoří mezi Dolním a Horním hradem byl ve středověku zakončen dalším **hradním příkopem** s padacím mostem a přístup do Horního hradu byl veden přes gotickou **schodišťovou věžní stavbu** pozdější **Máselnice**. Během renesančních přestaveb byl tento příkop zasypán a v následujících stoletích upraven do současné podoby.

Rodinou aristokrata a početným dvorem byl obýván tzv. **Horní hrad**. Tento soubor obytných palácových stavení kolem **III. a IV. nádvoří** vznikl od poloviny 14. století a stavebně byl dokončen barokními přestavbami v 18. století. Původní gotický Horní hrad tvořily dva paláce a dvě hranolovité věže s kaplí z roku 1334 při jižní straně východní věže a obytným křídlem při věži západní. Dnes má Horní hrad charakter renesanční zámecké stavby, který získal za **renesančních přestaveb** ve 2. polovině 16. století v době vlády Viléma z Rožmberka pod vedením italských **architektů Antonia Ericera Vlacha a Baldassara Maggiho z Arogn**a a **malíře Gabriela de Blonde**. Barokní přestavby v 17. a 18. století vyrovnaly pohledově úroveň jednotlivých pater a odstranily nadbytečné věže.

Horní hrad spojuje s budovou **barokního zámeckého divadla** a **zámeckým parkem** technicky odvážně řešený tzv. **Plášťový most**, který stojí v místech dřívějšího dřevěného a zčásti i padacího mostu nad příkopem vylámaným ve skále v dobách středověkého hradu. Rokokový Plášťový most z let **1765 - 1767** byl koncipován jako krytá několikapatrová chodba nesená kamennými pilíři s oblouky. Název mostu byl odvozen od předsunutého středověkého **opevnění hradu** - tzv. pláště, které se nacházelo v prostoru dnešního **V. nádvoří**. Toto změnilo svůj charakter v roce **1681**, kdy zde **Jan Kristián z Eggenberku** nechal vystavět samostatnou budovu **zámeckého divadla**. Scénu barokního divadla, která si do dnešních dnů uchovala svou původní celistvost, nechal v letech **1766 - 1767** upravit **Josef Adam ze Schwarzenberku**.

Areál zámku uzavírá **zámecký park** o rozloze **11 hektarů**. Jeho počátky sahají do 16. století, kdy měl charakter spíše kuchyňské a zásobní zahrady. Park v dnešním rozsahu a pojetí byl **založen kolem roku 1678** Janem Kristiánem z Eggenberku a dále barokně upraven v polovině 18. století Josefem Adamem ze Schwarzenberku. Zahrada je členěna do tří teras, z nichž každá má odlišnou charakteristiku. V nejnižší části byla **letní jízdárna**, v jejíž blízkosti v polovině 18. století vídeňský **architekt Andreas Altomonte** vystavěl **zimní jízdárnu**. Model zachycuje zámeckou zahradu jako tzv. **francouzský park** s jezírky, fontánami, cestičkami a pravidelně geometricky řešenými a pečlivě vysazovanými a upravovanými **květinovými záhony** a pečlivě stříhanými živými ploty. V zadní části zahrady, kterou model již nezachycuje, bylo zřízeno jezírko s ostrůvkem a lipovou alejí podél hráze. Od konce 18. století byla horní terasa zahrady postupně přetvořena v tzv. **anglický park**, který měl vyvolat dojem přirozené přírodní krajiny. Dominantními stavbami zahradní architektury zde jsou **barokní balustráda s kaskádovou fontánou** z roku 1765 a **letohrádek Bellaria** z 18. století. Od 50. let 20. století je v centrální části parku před Bellarií umístěno **otáčivé hlediště** dle návrhu **scénografa Joana Brehmse**.

Jižně od zámeckého parku se rozkládá **zásobní zahrada** s **oranžerií, skleníky a domky zahradníků**, která měla charakter hospodářské a kuchyňské zahrady a zahradnictví.

V prostoru severně od zámeckého areálu v dnešní tzv. **Jelení zahradě** se rozkládala **obora s rybníkem** připomínaným již roku 1463. Její konec nastal v červenci 1848, kdy prudké přívalové vody **Chvalšinského potoka** zničily oboru a vážně poškodily českobudějovické předměstí Latránu.

Texty zpracoval Mgr. Martin Jakab